

תורה שבעל פה במעגלי המשנה

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעותיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.

פרק ראשון – (13x6) – 78 נקודות

פרק שני – (11x2) – 22 נקודות

סך הכול – 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון (78 נקודות)

ענה על שש מן השאלות 1-9 (לכל שאלה – 13 נקודות).

1. תורה ומצוות

"יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, שיגיעת שניהם משכחת עוון" (אבות, פרק ב', משנה ב').

א. (1) הסבר בלשונך את ההדרכה המודגשת בקו.

(2) הסבר בלשונך את הביטוי "משכחת עוון".

(5 נקודות)

ב. הרב מנחם המאירי כתב בביאורו למשנה זו: "ואמר 'שיגיעת שניהם משכחת עוון'... שמצד תורתו הוא יודע במה

שהוא צריך לזהר, ומצד הסתפקותו [פרנסתו] אינו צריך לצדד [לחפש] בעצמו שום תחבולה ועורמה לבקש

בה את טרפו".

על פי הרב מנחם המאירי, הסבר כיצד היגיעה ב"תלמוד תורה" "משכחת עוון", וכיצד היגיעה ב"דרך ארץ"

"משכחת עוון". (4 נקודות)

ג. בהמשך משנה זו נאמר: "... סופה בטלה וגוררת עוון".

כתוב מי "בטלה", והסבר מדוע היא בטלה. (4 נקודות)

2. צדקה, אמת ויושר

א. "אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום... לן - נותנין לו פרנסת לינה" (פאה, פרק ח', משנה ז').

(1) "לן" – מילה זו מציינת מקרה. כתוב בלשונך את המקרה בשלמותו.

(2) כתוב מהי "פרנסת לינה".

(5 נקודות)

ב. "מי שיש לו מזון שתי סעודות לא ייטול מן התמחוי" (שם).

(1) העתק את הדין שבציטוט, והסבר את הטעם לדין זה.

(2) כתוב מהו "תמחוי", ותאר על פי הרמב"ם את דרך הגבייה מבעלי הבתים בעבור התמחוי.

(8 נקודות)

3. תפילה

א. "רבן גמליאל אומר: בכל יום מתפלל אדם שמונה עשרה. רבי יהושע אומר: מעין שמונה עשרה".

(ברכות, פרק ד', משנה ג')

- (1) בגמרא יש שתי דעות מה פירוש "מעין שמונה עשרה". כתוב את שתי הדעות.
 - (2) בהמשך המשנה מובאת דעתו של רבי עקיבא.
- על פי רבי עקיבא, כתוב באיזה מקרה יש לנהוג לפי דעת רבן גמליאל ובאיזה מקרה יש לנהוג לפי דעת רבי יהושע.
- (6 נקודות)

ב. "היה רוכב על החמור ירד" (שם, משנה ה').

בציטוט זה יש מקרה ודין. הסבר בלשונך את המקרה. (2 נקודות)

ג. חז"ל קבעו שיש להתפלל תפילת עמידה לכיוון מקום המקדש.

- (1) מהי המטרה של חז"ל בקביעה זו?
 - (2) שלושה אנשים רוצים להתפלל תפילת עמידה – אחד גר באילת, אחד גר בתל אביב ואחד גר בקריית שמונה. לאיזה כיוון מארבע רוחות השמיים יתפלל כל אחד מן השלושה?
- (5 נקודות)

4. ברכות

א. "על דבר שאין גידולו מן הארץ - אומר: 'שהכול' " (ברכות, פרק ו', משנה ג').

הסבר מהו פירוש הביטוי "דבר שאין גידולו מן הארץ", וכתוב דוגמה אחת לדבר כזה. (3 נקודות)

ב. "על החומץ ועל הנובלות ועל הגובאי - אומר: 'שהכול'..." רבי יהודה אומר: כל שהוא מין קללה - אין מברכין עליו". (שם)

- (1) הסבר כל אחת מן המילים האלה: "נובלות", "גובאי".
 - (2) עיין בדברי הרב יום טוב ליפמן הלוי הלר ("תוספות יום טוב") שלפניך, וענה על השאלה שאחריהם.
- רבי יהודה אומר: כל שהוא מין קללה אין מברכין עליו - יש מפרשים לומר דלא קאי [לא עמד, לא דיבר, והכוונה לרבי יהודה] אלא אחומץ ונובלות בלבד, שהיו טובים מתחילה ונפסדו. אבל בגובאי כיוון שעומד טעמו בו, לא הווי מין קללה ומודה דמברכין עליו. ויש מפרשים דאכולהו קאי [על כולם עמד רבי יהודה], דאפילו גובאי שלא נפסד טעמו, כיוון שמזיק לעולם ואוכל התבואה, אין מברכין עליו.

(הרב יום טוב ליפמן הלוי הלר, "תוספות יום טוב", ברכות, פרק ו', משנה ג')

האם גובאי הוא "מין קללה"? ענה תשובה מנומקת על פי כל אחד משני הפירושים שבדברי "תוספות יום טוב".

(10 נקודות)

5. שבת

- א. "הלכות שבת... הרי הם כהררים התלויין בשערה, שהן מקרא מועט והלכות מרובות" (חגיגה, פרק א', משנה ח').
 הסבר בלשונך את המשנה המצוטטת. בתשובתך כתוב מה הם ה"הררים" ומהי ה"שערה". (4 נקודות)
- ב. "צבי שנכנס לבית ונעל אחד בפניו - חייב. נעלו שניים - פטורין" (שבת, פרק י"ג, משנה ו').
 (1) בציטוט שלפניך יש שני מקרים ודיניהם.
 הסבר את טעם הדין בכל אחד מן המקרים.
 (2) בהמשך המשנה מובא מקרה שבו שניים שנעלו צבי בבית יהיו חייבים לדעת תנא קמא.
 כתוב מהו המקרה, והסבר מדוע הם חייבים במקרה זה.
 (9 נקודות)

6. מועדים – ראש השנה

- א. (1) בעל ספר החינוך כתב שני טעמים למצוות השופר. הסבר אחד מן הטעמים האלה.
 (2) "קול השופר הוא זעקת האדם ללא דיבורים וללא מילים. בתפילת זעקה זו, לא המילים והדיבורים בה העיקר, אלא קולות הגניחה של השופר הבאים ומתפרצים בהכרח, אחר התפילות שבאמרי פינו...".
 (הרב יוסף דב סולובייצ'יק, ימי זיכרון)
 על פי המשך דברי הרב יוסף דב סולובייצ'יק, הסבר את הטעם למצוות השופר.
 (6 נקודות)
- ב. "העובר לפני התיבה ביום טוב של ראש השנה - השני מתקיע; ובשעת ההלל - הראשון מקרא את ההלל".
 (ראש השנה, פרק ד', משנה ז')
 (1) כתוב בלשונך את הדין שברישא של המשנה, והסבר את הטעם לדין זה על פי הרמב"ם.
 (2) על פי הרמב"ם, מדוע אין אומרים הלל בראש השנה?
 (7 נקודות)

7. מועדים – סוכות

- א. "שלוחי מצווה פטורין מן הסוכה" (סוכה, פרק ב', משנה ד').
 כתוב דוגמה אחת לשלוחי מצווה, והסבר את טעם הפטור. (4 נקודות)
- ב. "אוכלין... עראי חוץ לסוכה" (שם).
 (1) כתוב בלשונך את הדין שבציטוט. בתשובתך כתוב דוגמה ל"אכילת עראי".
 (2) כתוב את הטעם לדין זה.
 (4 נקודות)
- ג. במשנה מתוארים מעשים של חכמים: "מעשה והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל, ולרבן גמליאל שתי כותבות ודלי של מים, ואמרו: 'הַעֲלוּם לַסֹּכָה' " (שם, משנה ה').
 (1) האם נהגו חכמים אלה לפי דין המשנה שמצוטטת בסעיף ב? בסס את תשובתך על לשון המשנה.
 (2) מהי הסיבה שחכמים אלה נהגו כך?
 (5 נקודות)

8. קטע שלא נלמד

למד את המשנה שלפניך, וענה על השאלות שאחריה. היעזר בפירוש של הרב פינחס קהתי המובא מתחת למשנה.
המשנה עוסקת בדרך שבה מוצא האבדה צריך לטפל באבדה שמצא.

בבא מציעא, פרק ב', משנה ח'

מֵצָא סְפָרִים, קוֹרֵא בָּהֶן אַחַת לְשָׁלֹשִׁים יוֹם;
וְאִם אֵינוּ יוֹדֵעַ לְקִרְוֹת, גּוֹלְלָן;
אֲבָל לֹא יִלְמֹד בָּהֶן בְּתַחֲלָה, וְלֹא יִקְרָא אַחֵר עִמּוֹ.

פירוש הרב פינחס קהתי

מֵצָא סְפָרִים, קוֹרֵא בָּהֶן אַחַת לְשָׁלֹשִׁים יוֹם - שאם ישהה הרבה מלפותחם, עלולים הם להתעפש [להעלות עובש], ומתוך שהוא צריך לפותחם, הריהו קורא בהם אחת לשלושים יום. וְאִם אֵינוּ יוֹדֵעַ לְקִרְוֹת, גּוֹלְלָן - מתחילתם לסופם כל שלושים יום, שכן כל ספריהם היו עשויים מגילות כספר תורה שלנו. אֲבָל לֹא יִלְמֹד בָּהֶן בְּתַחֲלָה - מה שעדיין לא למד, לפי שצריך לשהות הרבה במקום אחד, ונמצאת היריעה מתבלה מרוב שימוש. וְלֹא יִקְרָא אַחֵר עִמּוֹ - שזה מושך את הספר לכאן וזה מושכו לכאן ועלול הוא להיקרע.

- א. אדם שמצא ספרים (שעשויים מגילות) – כיצד עליו לטפל בספרים אלה, ומדוע? בתשובתך הבחן בין שני מצבים.
(7 נקודות)
- ב. (1) "אבל לא ילמוד בהן בתחילה" – הסבר בלשונך דין זה, וכתוב את הטעם לדין זה.
(2) "לא יקרא אחר עימו" – מהו הטעם לדין זה?
(6 נקודות)

9. יסודות תורה שבעל פה

- א. אנשי כנסת הגדולה קבעו נוסח תפילה אחיד לכל ישראל.
כתוב מי הם אנשי כנסת הגדולה, והסבר מה היה הרקע ההיסטורי לקביעת נוסח תפילה אחיד לכל ישראל.
(5 נקודות)
- ב. כתוב אַחַת מתקנות רבן יוחנן בן זכאי, והסבר אַחַת מן המטרות של תקנות אלה. (4 נקודות)
- ג. "וכן כל מצוות חכמים שאנו מקיימים, היסוד העיקרי שלהן היא קבלת הגוי כולו" (הרא"ה קוק, אדר היקר).
על פי הרא"ה קוק, כתוב על מה מבוסס התוקף של תקנות חכמים, והדגם זאת באמצעות אַחַת מתקנות חכמים.
(4 נקודות)

פרק שני (22 נקודות)

ענה על שתיים מן השאלות 10–12 (לכל שאלה – 11 נקודות).

10. בין אדם לחברו

"מרחיקין גורן קבועה מן העיר חמישים אמה... ומרחיק (הגורן) מנטיעותיו של חברו ומנירו, כדי שלא יזיק".

(בבא בתרא, פרק ב', משנה ח')

א. (1) הסבר את הטעם לדין שברישא של המשנה.

(2) על פי הרא"ש, הסבר מדוע ברישא של המשנה כתבו חכמים שיעור הרחקה מדויק ("חמישים אמה"), ולעומת זאת בסיפא של המשנה הם כתבו שיעור הרחקה לא מדויק ("כדי שלא יזיק").

(8 נקודות)

ב. (1) "לא יעשה אדם גורן קבועה בתוך שלו, אלא אם כן יש לו חמישים אמה לכל רוח" (שם).

מהו העיקרון הנלמד ממשנה זו בנוגע לאחריות האדם למנוע נזק לסביבתו? (3 נקודות)

11. כבודו של אדם

א. (1) "רבי אליעזר אומר: יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך" (אבות, פרק ב', משנה י').

(1) עיין בדברי הרב שמואל די אוזידא ("מדרש שמואל") על משנה זו, וענה על השאלה שאחריהם.

ואפשר לי לומר שהכוונה כי בהיות כי כבוד שמכבדן את האדם נמשך לו ממה שהוא מכבד את

אחרים, וכעניין שאמרו: "איזהו מכובד? המכבד את הבריות" (אבות ד', א'), אם כן צריך לך שיהיה

כבוד חברך חביב עליך כשלך, כי כבוד חברך הוא כבוד עצמך כיוון שהוא סיבה לכבוד עצמך.

על פי ה"מדרש שמואל", הסבר בלשונך מדוע "יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך".

(2) עיין בהמשך דברי ה"מדרש שמואל" שלפניך, וענה על השאלה שאחריהם.

אי נמי [או גם] ציווה לאדם שאם תראה שום אדם נוגע בכבוד חברך ומחרפו ומגדפו - "יהי כבוד

חברך חביב עליך כשלך" ולא תשתוק, רק תעמוד כנגדו ותתקוטט עימו על אשר נגע בכבוד חברך.

וכמו שאם היה נוגע בכבודך, היית עומד כנגדו ומתקוטט עימו לפי שנגע בכבודך, וכבודך חביב עליך,

כן יהיה כבוד חברך חביב עליך כשלך.

על פי ה"מדרש שמואל", הסבר באיזה אופן אדם צריך לשמור על כבוד חברו.

(7 נקודות)

ב. (1) "אמר רבי תנחומא: אם עשית כן [פגעת בכבוד חברך], דע למי אתה מבזה, 'בדמות א-להים עשה אותו' (בראשית, ה', א').".

(בראשית רבה, פרשה כ"ד, סימן ז')

הסבר מה מוסיף רבי תנחומא על דברי רבי אליעזר שבמשנה המצוטטת בפתיח לסעיף א. (4 נקודות)

12. שמיטה ופרוזבול

- א.** "כשראה שנמנעו העם מלהלוות זה את זה... התקין הלל לפרוזבול" (שביעית, פרק י', משנה ג').
כתוב מדוע נמנעו העם מלהלוות זה לזה, והסבר כיצד נפתרה בעיה זו בעקבות תקנת ה"פרוזבול". (6 נקודות)
- ב.** בדברי הרב משה אביגדור עמיאל מובאת טענה שעל פיה חכמים עשו כרצונם "תיקונים בדת... כמו תיקון פרוזבול" (דרכה של תורה).
כתוב מהי התשובה של הרב משה אביגדור עמיאל על טענה זו, והסבר כיצד העיקרון שבתשובתו בא לידי ביטוי בתקנת ה"פרוזבול". (5 נקודות)

בהצלחה!